

מרכזי המצוינות

התכנית ל"השבת המוחות" – החזרת מדענים ישראלים הביתה

מאת תמרה טראובמן

הקריירה האקדמית בישראל, ורק כחצי מהם חושבים שקריירה אקדמית בישראל היא שאיפה בת מימוש. הדיון בתכנית התחיל עוד באוקטובר 2009, בישיבת ממשלה שעסקה בנושא פתיחת שנת הלימודים האקדמית, ובה הוצגו נתונים על בריחת מוחות מישראל. יו"ר הות"ת (הוועדה לתכנון ולתקצוב), פרופ' מנואל טרכטנברג, הציג את החזון שניסח בשביל מערכת ההשכלה הגבוהה לשנים הקרובות, ובו דגש מחודש במצוינות מחקרית והחזרת מדענים צעירים מחו"ל. אומר פרופ' טרכטנברג: "המרכזים הם כלי שמאפשר לנו למקד מצוינות מחקרית בתחומים מסוימים תוך כדי החזרת מדענים". העיסוק בהחזרת "מוחות בורחים" ובמצוינות הצליח להביא את ראש הממשלה בנימין נתניהו להכיר בחובתה של הממשלה להשקיע תקציבים בפתרון הבעיה. או כפי שנתניהו עצמו ניסח זאת: "צריך להקים גופים שיהוו שואב אבק לכל אותם חוקרים ומרצים ישראלים, ויחזירו אותם למוסדות ההשכלה הגבוהה בישראל". הוא הציע למשוך אותם באמצעות הנהגת שכר דיפרנציאלי במקום השיטה הנהוגה, שלפיה כל המרצים משתכרים שכר בסיס אחיד. בדיון הוחלט לתת לשר החינוך גדעון סער ולפרופ' טרכטנברג מנדט לניסוח תכנית למשיכת חוקרים חזרה לישראל. ב-14 במרס השנה אישרה הממשלה את התכנית המכונה ICORE (Israeli Centers of Research Excellence). הממשלה קבעה כי שני היעדים העיקריים של התכנית הם הבאת מדענים לישראל והקמת מרכזי מצוינות (ראו תיבה). התכנית תופעל בשני שלבים: בשלב הראשון יוקמו עד חמישה מרכזים, אשר ייבחרו בשנה הקרובה, ולדברי

במרס השנה אישרה הממשלה תכנית חדשה בעלות של כ-1.5 מיליארד שקלים, שמטרתה לחזק את המחקר המדעי ולהחזיר מדענים ישראלים מחו"ל. במסגרת התכנית אמורים לקום כשלושים מרכזי מצוינות באוניברסיטאות, ומספר החוקרים שקליטתם תתאפשר הודות לה מוערך ב-300-400 חברי סגל חדשים. עם זאת התכנית מעוררת בקרב חלק מאנשי הסגל חששות – מהתערבות-יתר של הממשלה בניהול האוניברסיטאות. התכנית היא חלק משינוי מדיניות שמגביר את המעקב והפיקוח על מערכת ההשכלה הגבוהה ומכוון את השיקולים המנחים בהקצאת המשאבים על פי התפוקות שהיא מייצרת ולא בהכרח על פי צרכיה.

"בריחת מוחות" היא בעיה מוכרת: בשל היעדר תקנים ותקציב באוניברסיטאות הישראליות חוקרים עוזבים לחו"ל ומשתקעים בארצות הברית או באירופה, לא אחת באוניברסיטה יוקרתית. היקף "בריחת המוחות" מישראל הוא ככל הנראה הנרחב ביותר במדינות המערב. מספרם של אנשי סגל בכירי ישראלים בארצות הברית הוא כ-25% ממספר אנשי הסגל שנשארו באוניברסיטאות ובמכללות בישראל. לעומת זאת בספרד, באנגליה, בגרמניה, בצרפת ובהולנד שיעור החוקרים הנמצאים בארצות הברית נע בין 1.3% ל-4.3% מהחוקרים שנותרו במדינות המוצא שלהם. לפני כשלוש שנים, בעקבות דוח שוחט, הקימה האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים "מרכז קשר" בינה לבין מדענים ישראלים המשתלמים בחו"ל (ראו תיבה בנפרד). לצורך עבודתה של ועדת המשנה לקידום המחקר האקדמי הוקם מרשם למדענים ולמשתלמים ישראלים צעירים בחו"ל. בימים הראשונים קרס אתר האינטרנט שהוקם לצורך הרישום בגלל עומס הפונים. ריכוז וניתוח של כמעט אלף איש שנענו לקריאה העלו כי 93% אמרו שהם שוקלים לחזור לישראל, אך ל-95% מהם אין סידור מוגדר להתחלת

ומה עם המכללות?

בתכנית נקבע שרק אוניברסיטה תוכל להוביל ולעמוד בראש מרכז. התנאי הזה מעורר תרעומת בקרב המכללות. לדברי פרופ' יקיר שושני, יו"ר מועצת ארגוני הסגל במכללות, "עצם החלוקה הזאת אינה שוויונית מבחינה זו שגם במכללות נעשה מחקר איכותי וגם בהן יש פיתוחים יפים בתחומים מסוימים, שחלקם כלל לא נמצאים באוניברסיטאות".

הוא מסכים עם ההחלטה לרכז תשתיות פיזיות יקרות באוניברסיטאות בלבד אך סבור שהיה צריך לשלב את המכללות בתכנית בצורה טובה יותר, למשל לאפשר להן להקים מרכזי מצוינות מחקרית שאינם מצריכים ציוד יקר, לשלבן במחקר תאורטי או להציב שיתוף חוקרים ממכללות כתנאי לאוניברסיטאות שמתחרות על המרכז.

המרכז הבינתחומי בהרצליה אף עתר לבג"ץ נגד ההחלטה לא לאפשר את התמודדותו על הקמת מרכז. ב-31 באוקטובר הוציא בג"ץ צו על תנאי המורה למועצה להשכלה גבוהה ולמדינה לנמק את החלטתה. במועצה מתכוונים לנהוג לפי מה שיוורה בית המשפט, אך הוסיפו בתגובה כי התחרות פתוחה גם בפני מכללות במסגרת קבוצה שבראשה עומדת אוניברסיטה.

זאת פרופ' חנן חבר מהחוג לספרות באוניברסיטה העברית בירושלים, במאמר ב"הארץ": "נראה שעל המאבק על חשיבות ההשכלה הגבוהה נסתם הגולל דווקא עם פרויקט 'החזרת המוחות', המרוכז כולו במדעים המדויקים ובמדעי החיים". לדברי פרופ' גייגר, הדבר נבע מההצעות שהגישו האוניברסיטאות, כנראה מפני שעלות המחקר במדעי הטבע היא הגבוהה ביותר, ובעתיד ייתכן ייצוג גם למדעי החברה והרוח. לדבריו, השנה הזאת מוגדרת כ"פיילוט", ניסיון שבו ילמדו מה בתכנית עובד היטב ומה יש לשנות. "התחומים המתאימים להיות מושאים טובים ליצירת מרכזים כאלה הם תחומים שבהם אנחנו טובים מאוד,

פרופ' טרכטנברג ויו"ר הקרן הלאומית למדע פרופ' בני גייגר, יתחילו לפעול כבר במרס 2011. לאחר הפעלת השלב הראשון תיבחן מידת הצלחתו ותתקבל החלטה בנוגע לאופן הרחבת התכנית לשלב השני, שבמסגרתו תוחל התכנית בהדרגה להקמת עד 30 מרכזי מצוינות, בעלות ממוצעת של 45 מיליון שקלים למרכז. כל מרכז יכלל במסגרת התכנית לתקופה של שלוש עד חמש שנים. העלות הכוללת של התכנית היא 1.5 מיליארד שקלים, והממשלה תממן שליש מעלותה.

בתכנית מעורבים כמה גופים: ות"ת אחראית לקביעת מדיניות התכנית, והקרן הלאומית למדע אחראית לטיפול בהערכת הצעות המחקר ולקביעת הקריטריונים להערכה. משרד האוצר הוא שותף פעיל בגיבוש התכנית מראשיתה. התכנית היא חלק מרכזי מהתכנית הרב-שנתית, שהיא מסגרת התקציב והפעילות של מערכת ההשכלה הגבוהה בשש השנים הקרובות. המימון לתכנית ICORE יתחלק בין הממשלה לאוניברסיטאות שבהן יקומו המרכזים, ויהיה "שותף אסטרטגי", כלומר קרנות פילנתרופיות ותורמים שיגויסו על ידי ות"ת.

המרכזים יוקמו סביב נושאים שנקבעו מראש על ידי ות"ת והקרן הלאומית למדע. הממשלה קבעה כי בחירת התחומים "תתייחס לצרכים המדעיים והמשקיים של מדינת ישראל".

הפיילוט

ארבעת התחומים הראשונים שיוצאים לדרך בימים אלה בתכנית מרכזי המצוינות ו"השבת המוחות" הם אלה: מדעי המחשב; מקורות לאנגריות מתחדשות ובנות קיימא; מחקר מתקדם של תהליכים קוגניטיביים; גישות מערכתיות לחקר הבסיס המולקולרי למחלות בבני אדם - ממחקר גנומי לריפוי מותאם. לדברי פרופ' גייגר ופרופ' טרכטנברג, התחומים נבחרו מתוך כשלושים הצעות לתחומים שהגישו האוניברסיטאות לוועדה.

התחומים הראשונים כולם ממדעי הטבע. מדעי הרוח והחברה נעדרים בינתיים, עובדה הגורמת למורת רוח ולביקורת כי הדבר מחזק את המגמה שניכרת בשנים האחרונות של ירידת קרנם של מדעי הרוח. כפי שתיאר

Israel Academy
Contact Center
מרכז הקשר
האקדמיה למדעים

"מרכז הקשר" של האקדמיה לחוקרים ישראלים

המשרות מהאוניברסיטאות ומהמכללות האקדמיות. המועמדים למשרות וכן אנשי הקשר - המציעים משרות - קיבלו גישה וסיסמאות אישיות המאפשרות להם להיכנס לתכנה ולעדכן את פרטיהם באופן עצמאי.

החוקרים הרשומים במרכז הקשר מקבלים מידע עדכני על משרות פנויות במוסדות ההשכלה הגבוהה בארץ לפי תחומי התמחותם. נוסף על כך הם נעזרים במרכז הקשר להתגבר על הנתק שהם מרגישים לאחר שנים רבות בחו"ל וליצור קשרים ישירים עם האנשים המתאימים באקדמיה בארץ. לאחרונה נרתמה הממשלה למאמץ משולב להשבת חוקרים ישראלים ארצה ולהשתתף בעבודה באקדמיה, בהיי טק ובתעשייה.

מרכז הקשר משלב ידיים עם ות"ת ועם הקרן הלאומית למדע ונרתם לסייע בהוצאתה לפועל של תכנית החומש להקמת 30 מרכזי המצוינות. מרכז הקשר של האקדמיה עובד בימים אלה בשילוב עם כל הגורמים המעורבים, וד"ר מאיר צדוק ובת-שבע שור, מנהלת מרכז הקשר, תורמים לוועדת ההיגוי של תכנית I-CORE.

במסגרת המאמץ המשולב מוקם באקדמיה בימים אלה מאגר מידע לאומי של חוקרים ישראלים בחו"ל, המבוסס על מאגר מרכז הקשר שכל השותפים הגדירו אותו כמאגר המהימן ביותר של חוקרים ישראלים בחו"ל והיחיד שהרשומים בו נרשמו מיזמתם, מילאו שאלון מפורט בן עשרות שאלות, והם מעדכנים את המידע האישי שלהם באופן שוטף.

מאגר האקדמיה הוא מאגר הרשום לפי חוק מאגרי מידע כמאגר חסוי, והאקדמיה מתעתדת השנה לבצע חתכים סטטיסטיים על המאגר לצורך מחקרים של ות"ת וקרן פרטית. זאת כמובן תוך שמירה על פרטיות הרשומים בו. ות"ת תיעזר בידע שבמאגר לקביעת מדיניותה ופעילותה העתידית.

ביולי 2007 הקימה האקדמיה "מרכז קשר" המקיים קשר רציף בין האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים לבין מדענים ישראלים בחו"ל הרשומים בו. מטרת המרכז היא לסייע להם למצוא עבודה מתאימה בתוך הקהילה המדעית בארץ.

בסקר שערכה האקדמיה בשביל ועדת שוחט לבחינת מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל התברר שרוב החוקרים הישראלים בחו"ל משתוקקים לחזור ארצה, בעיקר מסיבות משפחתיות וחינוך. בדוח הוועדה שהוגש (ביולי 2007) לממשלת ישראל מתייחסת המלצה מס' 31, בפרק של ועדת המשנה לקידום המחקר האקדמי, לסוגיית הקשר עם חוקרים ומשתלמים ישראלים בחו"ל ומצביעה על האקדמיה הלאומית למדעים כמוסד המתאים לכינונו ולביסוסו של מערך קשר נאות עם חוקרים ומשתלמים אלה.

נתונים עדכניים

כיום רשומים במרכז הקשר של האקדמיה 1,921 חוקרים, ובהם 1,370 בעלי תואר דוקטור (Dr., Phd.), 423 סטודנטים לתואר שלישי (דוקטור) ו-94 סטודנטים ובעלי תואר שני (MA, MSc). פילוח ארצות הימצאותם של המשיבים: ארצות הברית=1,265; בריטניה=19; קנדה=73; ישראל=176.

תחומים

יותר מחצי מהרשומים במרכז הקשר (למעלה מ-1,000) שייכים לתחומי מדעי הטבע והמתמטיקה. קרוב לשליש מהרשומים (למעלה מ-700 חוקרים) הם מתחומים שונים של מדעי החיים והביולוגיה. כרבע מהרשומים (למעלה מ-500) הם מתחומי מדעי הרוח והחברה.

(כל חוקר רשום יכול לשייך את עצמו לתחום אחד או לכמה תחומים)

פיתוחם והרחבתם של פעילות המרכז ושירותיו:

בשנים 2008-2010 פיתחה האקדמיה תכנה מיוחדת חדשה כדי לקלוט את הנתונים של אלפי החוקרים ואת היצע

דרשו מלכתחילה – תקציב שיושקע לפי שיקול דעתם – אלא כסף "מסומן", שהולך ליעדים המקובלים על אנשי משרד האוצר. אמנם אנשי ות"ת והקרן הלאומית למדע מופקדים על ההיבטים הביצועיים של התכנית, אך אנשי משרד האוצר הם גורם מרכזי בתכנית, ומעורבותם עמוקה. החלטת הממשלה בדבר התכנית גובשה במשותף על ידי האוצר, ות"ת והמועצה הלאומית לכלכלה במשרד ראש הממשלה, והתקציב לתכנית, ובפרט לשלב הראשון שבה, סוכם בין ות"ת לבין אגף התקציבים.

המעורבות של האוצר וגורמי ממשלה אחרים תימשך גם לאחר שהתכנית תתחיל לפעול. הממונה על התקציבים במשרד האוצר יהיה חבר בצוות המעקב שימונה לתכנית, ועמו נשיא האקדמיה, ראש המועצה הלאומית לכלכלה, המדען הראשי במשרד המדע וראש אגף כלכלה במשרד הקליטה. בהחלטת הממשלה נקבע כי צוות זה ילווה את התכנית ויקבל דיווחים על התקדמותה מידי ראש ות"ת.

הצוות אינו מעורב בהליך של בחירת התחומים ובהליך התחרותי של בחירת מפעילי המרכזים, אך מקבל דיווחים "כדי לוודא שהתכנית עומדת לאורך זמן ביעדים ובמטרות שהוגדרו לה", כפי שמגדירים זאת במשרד האוצר. הדיווח וההמלצות של צוות המעקב הם גורם חשוב בהחלטת הממשלה על המשך התכנית לשלביה הבאים. עוד נמסר מהאוצר כי התכנית היא "נדבך משלים לתכנית הרב-שנתית שסוכמה בין אגף תקציבים לות"ת זה לא מכבר, ומטרותיה תואמות את מטרות התכנית הרב-שנתית כשהעיקרית שבהן היא עידוד המצוינות המחקרית".

שמחה ודאגה

פרופ' יעקב זיו, לשעבר יו"ר הוועדה לתכנון ותקצוב (ות"ת) ונשיא האקדמיה, אומר כי "עצם העובדה שיש תכנית ושהיא חלק מתכנית כוללת להגדלת המשאבים – מציינת שינוי בקו המחשבה של הממשלה – זו המכירה בכך שאי אפשר להמשיך בשחיקת תקציב המערכת. מנואל טרכטנברג בהחלט שינה את האווירה בין המערכת לבין האוצר והצליח להעביר את התקציב הרב-שנתי". פרופ' זיו מקווה שהתכנית תעלה יפה אך מצביע על כמה

אולם צוואר הבקבוק בהם הוא מבחינת ההישגים והוא נובע מחוסר תקציב, אומר פרופ' גייגר, ומוסיף: "עלינו גם לחזק שטחים שלא קיימים בארץ או כאלה שבהם אנחנו פחות טובים בהם וצריכים לעודד קליטה של אנשים מצוינים. הכוונה לתחומים שלא התפתחו כל כך, אם מסיבות היסטוריות או מסיבות מקריות, אבל אם ניתן להם תמיכה טובה ונאתר ישראלים מצטיינים – תהיה זו הדרך לחזק את נוכחותם".

מספר ההצעות המקדמיות (Pre-proposal) שהוגשו היה תשע, על כל תחום יש שתי הצעות מתחרות, ועל אחד מהתחומים מתחרות שלוש הצעות. כל ההצעות הוגשו על ידי קונסורציום של מוסדות, הכולל יותר ממוסד אחד, ובאחד המקרים אף חמישה מוסדות. המוסדות שהגישו הם בעיקר אוניברסיטאות אך היו גם בתי חולים ומכללות. פרופ' טרכטנברג: "יצאנו לדרך עם פיילוט, ואנחנו צופים ומקווים מאד שבמאוס 2011, כלומר בדיוק שנה אחרי החלטת הממשלה, אכן כל ארבעה המרכזים יצאו לדרך".

המשבר והאוצר

הרקע להקמת התכנית הוא המשבר שבו שרויה מערכת ההשכלה הגבוהה זה כעשור. בשל שחיקה מתמשכת של תקציב מערכת ההשכלה הגבוהה בכ-20% ירד מספר חברי הסגל הבכירים באוניברסיטאות, חלק ניכר מדור ההמשך של החוקרים הישראלים נמצאים במרכזי מחקר מובילים בארצות הברית ובאירופה, עומס ההוראה עלה מכ-17 סטודנטים לאיש סגל בשנות התשעים לכ-24 כיום. נוסף על זה שררו יחסי יריבות ועוינות בין משרד האוצר לבין ראשי מערכת ההשכלה הגבוהה וארגוני המרצים.

ועדת שוחט, שהוקמה בשנת 2006, הייתה אמורה להיות עסקת חבילה שבמסגרתה תקבל המערכת תקציבים נוספים ובתמורה תקבל על עצמה את הרפורמה שהציעה הוועדה. התכנית הזאת לא יצאה לפועל. האוצר תמך בה, אבל סטודנטים ומרצים התנגדו לה מראשית עבודתה בשל הכוונה להעלות את גובה שכר הלימוד ובשל מגמות נאו-ליברליות אחרות שהיא ביקשה לקדם.

עכשיו האוצר והממשלה מוכנים להחזיר תקציבים למערכת, אבל לא כפי שראשי מערכת ההשכלה הגבוהה

פי קריטריונים מוגדרים של התפוקות שייצרו המרכזים, לדוגמה: מספר החוקרים מחו"ל שייקלטו, וכמות שיתופי הפעולה בין המרכזים לתעשייה בכלל ולתעשיית ההיי טק בפרט.

גם בעבר הייתה מדידת תפוקות, וזהו חלק מהמודל של ות"ת שבאמצעותו תוקצבו המוסדות להשכלה גבוהה. אבל בתכנית ICORE, כמו גם בתכנית הרב-שנתית החדשה בכלל, מדידה והערכה על פי קריטריונים ברורים ושקופים הופכות לחד-משמעיות. לדברי פרופ' טרכטנברג, "אנחנו מציבים יעדים מאוד ברורים במושגים של איכות מחקרית, הורדה ביחס סטודנטים לחבר סגל, שיקום תשתיות מחקר והוראה, וקיבלנו לכך תקציבים מאוד משמעותיים. צורת החלוקה של הכספים האלה היא באמצעות מודל תקצוב, שמוטבעים בו תמריצים מאוד ברורים שבנויים על מדידת תפוקות. מוסדות שיפרסמו יותר בספרות המדעית - יקבלו יותר, אותו דבר לגבי אלה שיזכו ביותר במענקים תחרותיים. הדברים היו קיימים כבר קודם אבל לא באותה עוצמה ולא באותה שקיפות. בנוסף, הכנסנו שינויים בנוסחאות שמאוד מחדדות את התחרות". לדבריו, "תמיד יש מתח בין הרצון והצורך לעסוק במחקר לפי הסקרנות המדעית ולא לפי שום תמריץ - ואנחנו מאוד בעד ומכבדים את זה - לבין הצורך לנתב תקציבים ציבוריים ליעדים מוסכמים. ובכל זאת, באקדמיה כמו בכל מקום אחר יש תחרות וצריך שהדברים האלה יבואו לידי ביטוי בתקציב. בפן המחקרי אין שום הכוונה של הכספים, כלומר הליך הבחירה של התחומים נעשה על סמך התייעצות עם כל הגורמים באקדמיה".

בתגובה לטענה ש-ICORE היא דרך להחזיר לאקדמיה תקציבים, אבל בשליטה רבה יותר של משרד האוצר, אמר פרופ' טרכטנברג: "צריך להבין שברגע שאנחנו מתוקצבים תחת תקציב המדינה צריך שיהיה מעקב; מה שאסור שיהיה זו התערבות. לכן נוצרה הות"ת, כדי להוות חיץ בין הממשלה והגורמים הפוליטיים, וכדי לעשות את התפקיד נכון יש להיות קשובים גם לצד של האוצר. זו טעות גדולה לחשוב שהאקדמיה בארץ יכולה להתנהל לאורך זמן כבועה מנותקת. זה מצב שצריך למצוא בו את שיווי המשקל העדין".

בעיות אפשריות הכרוכות בה: "הייתי מאושר יותר אם הסכום היה נכנס לבסיס התקציב של ההשכלה הגבוהה מפני שברגע שתקציב ההשכלה הגבוהה 'מסומן' בכל מיני צבעים על ידי האוצר זה אומר שבשלב מסוים - למשל, אם לא יבוא מספר המדענים שציפו - אפשר גם לקצץ. כראש ות"ת העדפתי תמיד לקבל מהממשלה קצת פחות תקציב אבל שיהיה תקציב חופשי, כדי לקיים את החלטת הממשלה 666, שנתנה לות"ת יד חופשית בחלוקת התקציבים".

היה מוטב להוסיף את הסכום לתקציב הקרן הלאומית למדע עם בקשה להדגיש תכניות שכוללות החזרת מדענים מחו"ל, אומר פרופ' זיו, וכן לייעד אותו למספר קטן של נושאים כלליים יותר. "בתכנית הנוכחית השיטה היא שוועדה קובעת מה הם שטחי המחקר העדיפים ויש לחץ על אוניברסיטאות, ופה יש סכנות", הוא אומר. "אני קצת חושש מהגדרת שטחי מחקר על ידי ועדות, כי באופן טבעי מדענים מתאימים את עצמם לכותרת הזאת, והלחץ לזכות במרכז יכול להביא לגיוס מדענים שיכול להיות שבמקרים מסוימים יהיו פחות טובים מאלה שהאוניברסיטה הייתה קולטת בתהליך הרגיל, הטבעי. התהליך הטבעי הוא שמדען צריך לעבוד קשה ולהוכיח שהמחקר שהוא רוצה לעשות הוא טוב, חשוב וראוי לתמיכה; ופה זה הפוך - ועדה מחליטה בנושא מחקרי מסוים חשוב ומבטיח ועל המדענים והמוסדות להוכיח שאמנם ביכולתם לממש זאת על ידי גיוס מזורז מחו"ל. הדרך האמתית למניעת בריחת מוחות היא לטפל קודם במעטים המצוינים מאוד שהאוניברסיטאות כן קלטו בשנים האחרונות ולדאוג שיהיו להם תנאי מחקר".

לדאגה הזאת שותפים רבים באוניברסיטאות. החלטת הממשלה אכן ממוקדת באופן מובהק בחו"ל, בעיקר בארצות הברית, שממנה תגיע ישועתה של האקדמיה הישראלית בדמות ישראלים חוזרים ואף יהודים שיהגרו לישראל; טיפוח הכישרונות המקומיים, שהוכשרו באוניברסיטאות הישראליות, איננו מוזכר כלל בהחלטה.

השפעתו של משרד האוצר על התכנית ניכרת היטב. שלא כמו אופן הפעולה שהיה נהוג עד כה, נקבע בהחלטת הממשלה כי ההתקדמות לעבר יעדי התכנית תיבחן על